

Verslag bijeenkomst Korte Voedsel Afzetketens Zuid-Holland

Datum: 15 september 2016

Locatie: De Schilde, Urban Farmers te Den Haag

Achtergrond

Het wemelt momenteel in Nederland van de initiatieven die een verkorting van de voedselketen nastreven. Variërend van boerencoöperaties, streekboxen en kratten, boerenmarkten en boerderijverkoop tot coöperatieve winkels, voedselcollectieven, CSA's (Community Supported Agriculture) en groenteclubs. Deze rechtstreekse vorm van handel tussen boer en consument (Retail, horeca) heeft vele voordelen. Het is transparant en geeft vertrouwen, levert een redelijke prijs en nieuwe verdienmodellen voor de boer, zeggenschap voor de consument (met wellicht betere producten tot gevolg), het geeft verbinding en sociale cohesie en levert een bijdrage aan de regionale economie. Bovendien krijgen deelnemers een gevoel van autonomie als zij de handel in voedsel kunnen regelen. Veel van deze initiatieven zijn echter nog klein (enkele honderden tot duizenden klanten), hebben moeite het hoofd boven water te houden, missen de middelen om op te schalen en worstelen met een efficiënte distributie en logistiek. Hoe wordt deze beweging groter en krachtiger?

Doel en aanleiding

Wat zijn de knelpunten en kansen in de korte voedselketen? Wat levert samenwerking ondernemers op in het vinden van nieuwe markten, op gebied van logistiek, communicatie en ICT? Wat zijn zinvolle innovaties in de korte voedselketen en waar kan financiering vandaan komen? En welke ondersteuning kan de overheid bieden?

Deze en meer onderwerpen kwamen aan de orde in de **Workshop korte voedsel afzetketens in Zuid-Holland**, die de provincie Zuid-Holland en het Regiebureau POP organiseerden op donderdag 15 september organiseerde bij de Urban Farmers in Den Haag.

Op de bijeenkomst zijn circa 40 mensen afgekomen. Waaronder veel ondernemers/boeren, enkele adviseurs, mensen van kennisinstellingen, vertegenwoordigers van de overheid, consumentenplatforms/maatschappelijke organisaties.

Kees Anker – Netwerk Platteland / Regiebureau POP

Het Netwerk Platteland is een onderdeel van het Regiebureau POP en heeft o.a. als doel om de betrokkenheid van stakeholders bij de uitvoering van het subsidieprogramma POP3 te vergroten en de kwaliteit van de uitvoering te verbeteren. Het Netwerk signaleert een enorm aantal initiatieven die zich richten op het verkorten van de voedselketen. Europa maakt het mogelijk om POP3 in te zetten op het ondersteunen van dergelijke initiatieven. Daarvoor is echter een wijziging (notificatie) van het programma nodig. Met deze bijeenkomst wil het Netwerk gevoel krijgen of hier behoefte aan is. (www.netwerkplatteland.nl)

Lucas Mutsaers – Provincie Zuid Holland

De provincie Zuid Holland heeft in haar Ambitiedocument InnovatieAgenda Duurzame Landbouw de ambitie uitgesproken om voor 2036 via een vernieuwende aanpak voor iedereen gezond, duurzaam en betaalbaar voedsel te willen. Een van de doelen van de provincie is om regionale voedselketens te versterken. De provincie kiest voor een aanpak met proeftuinen: een zichtbare plek waar in open samenwerking koplopers in de voedselketen duurzame landbouw uitproberen en ontwikkelen in het proefveld Zuid-Holland. De uitvoering loopt met behulp van het subsidieprogramma POP3, het Platform Duurzame Landbouw ZH en een kennis- en ontwikkelprogramma (www.zuid-holland.nl) <http://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/landschap/agrarisch-landschap/proeftuinen-duurzame/>

Dagvoorzitter Sandra van Kampen – De schaal van Kampen

Sandra houdt zich bezig met de transitie in de voedselketen. De lijst met problemen die samenhangen met de huidige manier van voedselproductie en –consumptie is eindeloos. Er is een radicale verandering nodig. Niet een beetje verduurzamen, maar wel nieuwe ketens ontwerpen met ruimte voor innovatie. Minder dierlijk en meer plantaardig voedsel. Minder bewerkt voedsel en minder verspilling (www.deschaalvankampen.nl)

Situatieschets Korte keten projecten in Zuid-Holland

Jan-Willem van der Schans (WUR) -Quick scan initiatieven Zuid-Holland

Wat is een korte keten? De Europese Commissie hanteert de definitie dat er niet meer dan 1 schakel tussen een product en een consument zit. Een andere definitie is een keten met zo min mogelijk schakels, die transparant en eerlijk is, op basis van partnerschap.

In de presentatie van Jan-Willem treft u een overzicht van initiatieven in Zuid-Holland aan. Vier jaar geleden heeft hij ook eens zo'n inventarisatie gemaakt. Wat op valt is dat sommige initiatieven zijn verdwenen of zijn opgegaan in iets anders. Andere initiatieven zijn gebleven.

We weten niet hoe groot het marktaandeel voor de korte ketens kan zijn. Gevoelsmatig denkt van der Schans dat zo'n 20-30% haalbaar moet zijn. Hij vult aan: "eerder samenwerken dan iets nieuws beginnen". (*zie presentatie Jan Willem van der Schans*).

Kansen voor de zorgmarkt: Mike Venekamp – Atlantis Handelshuis (Den Helder)

Atlantis Handelshuis is een groothandel in verantwoorde streekproducten. Atlantis wil zoveel mogelijk positieve impact voor het milieu creëren door meer regionale samenwerking te organiseren tussen telers, tuinders en boeren, zodat een koppeling gemaakt kan worden met zorginstellingen en ziekenhuizen en deze te begeleiden in de transitie om verse en gezonde voeding op het menu te krijgen.

Is leverancier Westfriesgasthuis. Verspilling terug gebracht van 40% naar minder dan 5% (doordat: eten van Atlantis veel beter wordt gegeten, en vraaggericht aanbod van voedsel). Dit verschil is ingezet om kwalitatief betere en gezondere producten in de kopen. Seizoengerichte menu's samengesteld, waarbij de groentes centraal staan. Onderzoek van McKinsey: 76% minder km gereden en 89% minder CO2-uitstoot t.o.v. reguliere bevoorrading (en dat met een tweedehands bus).

Methode:

- Bestuurders die verantwoordelijk zijn voor inkoop meekrijgen;

- Meelopen in de keuken, koks zelf weer laten koken;
- Adviseren op productniveau;
- Stapje voor stapje;
- Meedenken met de communicatieafdeling

Werkt samen met Diverzio: stichting gezond en duurzaam eten & drinken voor instellingen (www.diverzio.nl). Mike heeft het aanbod gedaan om in Zuid Holland initiatieven richting de zorg te ondersteunen. (www.atlantishandelshuis.nl)

Pitches Zuid-Hollandse initiatieven

Flip van Eijk, Boeregoed

Boeregoed is een initiatief van drie bevlogen mensen uit Midden Delfland. (H)eerlijke producten van de eigen BoereGoed kassen en telers uit de regio wordt direct bij consumenten aangeboden. Doel is om mensen uit verschillende bevolkingslagen middels gezonde en lokale producten bij elkaar te brengen. Werken met Farmshops en boxen.

Midden Delfland ligt als een stukje land midden tussen de steden, maar stond lang tijd met de rug naar de stad toe. Nu wordt de relatie producent-consument herstelt. Merkt dat consumenten gevoelig zijn voor een goed verhaal. Vraagstukken: uitvoering optimaliseren, opschaling, assortiment uitbreiden.

Peter v.d. Arkel, Delfsland Hof

Is een coöperatie van 7 (kringloop)boeren die zelf zuivelen. Zijn nu een half jaar bezig en hebben 25 afzetpunten in winkels (vnl. speciaalzaken). Zien kansen om in de steden gefaseerd steeds meer af te zetten. Peter: "als je met zoiets begint dan moet je ontzettend veel dingen leren"

Arthur Nijhuis, Rechtstreex

Rechtstreex levert producten van boeren uit de omgeving van Rotterdam, via afhaalpunten in de stad, direct aan consumenten. Rechtstreex is bij opschaling tegen nodige uitdagingen opgelopen: hoe continue kwaliteit garanderen en logistiek vraagstuk. Sinds de oprichting veel geleerd: over samenwerking, administratie, wanbetalingen, verpakkingen, kostprijs. Basis: er moet wel business zijn. Arthur: "Er moet ontzettend veel gebeuren. Innovatie moet. Volgens transitietheorie heb je heel veel kleintjes nodig. Korte keten initiatieven zijn in de praktijk allemaal heel klein. Het stelt echt helemaal niks voor. Maximaal enkele duizenden klanten."

Drees Peter van den Bosch, Willem en Drees

In 2009 begonnen in de regio Amersfoort met het brengen van lokale groenten en fruit naar supermarkten. In 6 jaar tijd een netwerk van telers opgezet door heel Nederland (Drees: "wij zijn nog steeds een hele kleine druppel). Levert aan supermarkten als Jumbo, Spar en Coöp en aan cateraars als Sodexo en Eurest. Bezorgen ook boodschappen thuis (samenwerking met Beebox). Drees: "In Zuid-Holland zijn alle ingrediënten aanwezig voor korte ketens: alle producten: tuinbouw, akkerbouw en melkvee; en daarnaast veel potentiële klanten"

Platform Duurzame landbouw – Zuid-Hollandse Voedsel families

Een groep innovatieve boeren en andere voedselondernemers vormen samen met LTO en de provincie het Platform Duurzame Landbouw. In de publicatie Zuid-Hollandse Voedsel families (rapport is bijgevoegd) worden ter inspiratie zoekrichtingen voor de voedselvoorziening in 2036 gepresenteerd. Daarin wordt geschetst dat Zuid-Holland eigenlijk alle ingrediënten heeft om een korte voedselketen vorm te geven: er is akkerbouw, tuinbouw, veehouderij én er wonen veel mensen. (voor meer informatie: Hans Koot, provincie Zuid-Holland, duurzaamelandbouw@pzh.nl).

Zaalgesprek onder leiding van Sandra van Kampen

Wat hebben ondernemers en initiatiefnemers in de korte keten nodig? Welke kansen en Belemmeringen spelen een rol? Hoe kunnen deze initiatieven in Zuid Holland een krachtige beweging worden die de regionale economie versterkt?

(Nieuwe) markten

- Onderzoek je markt, kijk verder dan de “grachtengordel”, ook etnische groepen en hun wensen kunnen zeer interessant zijn.
- Er zijn veel community-achtige gemeenschappen die zoeken naar duurzaam voedsel, probeer die te vinden.
- Er is een zekere mate van concurrentie. Samenwerken en elkaar aanvullen helpt.
- Veel kleine initiatieven met een paar 1000 klanten.
- De particuliere markt is lastig, Retail en zorg zijn wellicht interessanter. Hoogvliet supermarkt is een partij die ruimte biedt aan lokale producten. Retail is wel een heel andere tak van sport, met eigen regels. Interesse bij de horeca begint te groeien.
- Initiatiefnemers in de stadslandbouw lopen tegen belemmeringen op (Ruimtelijke ordening: bestemmingsplannen);
- Food Trucks zijn doorgaans geen korte ketens: ondernemers kopen in bij de Sligro. En Lepeltje-Lepeltje festival is gefinancierd door HelloFresh
- Bij een grote coöperatie heeft een boer minder invloed op de prijs
- Is een individuele boer in staat om onderhandelingen te voeren? Bij samenwerking sta je sterker.
- Boeren gunnen elkaar niets, en iedere boer heeft een andere kostprijs. Dat belemmert
- samenwerking.
- Er is meer dan alleen de prijs: het is het gehele verhaal van milieu, gezondheid, duurzame landbouw, natuur. Ben je in staat dat verhaal goed te vertellen?

Logistiek/distributie

- Leen Menken in Zoetermeer helpt de korte keten door routes te verdichten. Met 5 verdeelpunten in NL zijn zij in staat nieuwe markten voor lokale producten te ontsluiten. Een klant is in principe nooit te klein.
- Atlantis Handelshuis geloofd niet in distributiecentra, maar in slim busjes vullen.
- Een interessante ontwikkeling is duurzame logistiek, waar producten aan de rand van de stad worden afgeleverd en vanuit daar de stad in worden gebracht.

Financiering

- Stelling “Subsidie is belangrijk voor de start, maar maakt initiatieven kapot als je er afhankelijk van wordt” wordt breed gedeeld.
- Ondernemer moet zelf pijn willen lijden;
- Overheid ondersteunt innovatie, maar naar de markt brengen wordt niet ondersteund. Daar is wel behoefte aan;
- Stichting Doen is ook een optie.
- Rabobank ziet dat korte ketens passen bij de wens van de consument. Wil daar wel in investeren. Maar ziet veel productie-geredeneerde initiatieven. Bank ziet het graag omgedraaid: redeneer vanuit de consument.
- Gemeente Rotterdam heeft een aanjaagrol op zich genomen en heeft o.a. het initiatief genomen om masterclasses aan te bieden voor agrarische ondernemers uit de buurt (wat is er gaande in de stad, waar kun je je producten kwijt, wat zoekt de consument etc.)

Uitwerken thema's in drie workshops

1. De volgende stap/innovatie

- Maak inzichtelijk wat de werkelijke kosten van je product zijn, communiceer dat (zou een onderzoeksinstituut als de WUR kunnen doen)
- Maak het verhaal compleet met voordelen van gebruik lokale duurzame producten (milieu, verspilling tegen gaan, rekening houden met smaak en behoeften van zieken en ouderen (personalized food), gezondheidswinst, werkvreugde keukenbrigade)
- Zoek ambassadeurs met ingangen bij politici, bestuurders, CEO's van grote bedrijven en zorginstellingen. Inzet: inkopers moeten ruimte krijgen om lokaal in te kopen en lengte besluitvorming binnen instituten verkorten.
- Help de inkoper en de keukenbrigade: met tegengaan verspilling, met smakelijke menu's, met vertellen van het verhaal, met informatie over gezondheidswinst;
- Zet in op de koppeling Zorgboerderij-Zorginstelling. Laat zorginstellingen hun eigen voedsel produceren (met inzet patiënten) en eigen voedsel koken.
- Zet in op catering door eigen kok met eigen keukenbrigade.
- Zet in op experimenteerruimte in de Ruimtelijke Ordening, waardoor belemmeringen in bestemmingsplannen voor bijv. stadslandbouwinitiatieven worden opgeheven.

2. Samenwerking

Kernvraag: waar zoek je samenwerking op?

De volgende punten zijn van belang voor de ondernemers in de korte keten:

- hoe kom je met elkaar in de korte keten tot een eerlijke prijs?
- hoe kun je beter voor de klant en efficiënter voor het bedrijf de logistiek regelen?
- hoe schaal ik de logistiek op?
- hoe krijg je een plek in je eigen stad?
- hoe krijg ik mijn producten in de stad bv. Rotterdam?
- hoe spreek je de consumenten/je klanten aan en hoe hou je ze vast?

Aandachtspunten:

- Teveel nieuwe initiatieven in Zuid-Holland in plaats van samenwerking zoeken met bestaande korte ketenbedrijven:
 - Risico's die men ziet optreden: wiel opnieuw uitvinden, concurrentie, niet op lange termijn overleven, geen ervaringen en kennis delen,,
 - Beter: bouw met elkaar vertrouwen op via samenwerking

Tips:

- Alles is oplosbaar qua logistiek:
 - Voldoende volume nodig om logistiek efficiënter te maken niet alleen qua kosten maar ook vanuit milieu-impact;
 - Doe dat door aan te sluiten bij bestaande logistieke ketens bv van Rechtstreeks of Groene Hart-coöperatie met hun logistieke ondernemer Duivenvoorde.
 - Of apart onderzoek naar logistieke stromen doen?
- Kennisdeling is er te weinig; dit zou opgestart moeten worden zodat men van elkaar kan leren en eventueel kan gaan samenwerken.
 - Thema's: logistiek, consument benaderen en vasthouden, samenwerken met boeren

- Provincie Zuid-Holland zou dit kunnen organiseren (Bijvoorbeeld in de vorm van Masterclass korte keten regio Rotterdam)

3. Faciliteren van initiatiefnemers

Gesprekspunten

- De mogelijkheden van korte ketens zijn beperkt, opschaling ontbreekt. Aanbevelingen en aandachtspunten:
 - Het is een goed concept dat navolging verdient. Uitrollen en opschalen is goed, is nodig. De stad ontsluiten via bestaande communities. Communicatiestrategie met elkaar uitwerken. Er is een enorme potentie in de stad.
 - Subsidie kan helpen een schaa sprong te maken. Soort incubator.
 - Meer stromen, samenwerken, soort peerby.
 - Doorontwikkelpunt, omslagpunt, professioneler worden.
- Relatie met consument borgen. Daarom zijn CSA's interessant. Je doet niet alles zelf.
- Kennis en ervaring van andere initiatieven zijn waardevol. Hoe die informatie ontsluiten? Is er een punt?
 - Voorbeeld: Masterclass Rotterdam: verse producten beter presenteren, consumentenmarkt beter verkennen, initiëren en faciliteren contacten.
 - Voorbeeld: Leiden: die CSA is heel erg rendabel, met diensten aan de samenleving. Ook opschaling kan gewoon, bijv. Nieuwe Akker Haarlem.
- De jongere generatie betrekken. Basisonderwijs. Je kweekt een nieuwe groep consumenten. Er is zoveel lesmateriaal.
- Nadenken over zowel verdienmodel als waardemodel. Niet opgeven omdat het geen geld oplevert. Dan klopt het ergens niet.
- Gemeente Rotterdam ziet korte ketens om innovatie te stimuleren. Inzetten op innovatie voor behoud economische positie. Creëert ook nieuwe verdienmodellen.
- Open ruimte is al veel waard voor initiatieven, voor de burger. Hoe zorg je ervoor dat mensen naar jouw bedrijf komen? Overheid kan en moet ondersteunen. Ook voor de Haagse achterbuurt.
- Er is begeleiding nodig bij de volgende stap. Wie gaat dat doen?
- Kijken waar leer je van elkaar. Virtueel loket waar informatie naar toe kan. Bijvoorbeeld het CSA overzicht dat al is gemaakt. Maatschappelijke discussie kan veel breder.

Samenvatting:

- Wij hebben een bijzonder goed gesprek gehad met uitwisseling van waarden. Dit is nog lang niet klaar.
- Er is vraag naar het organiseren van het "kruispunt waar je van elkaar leert". Het kruispunt van verdienmodel en waardemodel; van vandaag overleven en waarden ontwikkelen; twee werelden met goederenstromen en mensen; een plek waar de lijnen bij elkaar komen.

Hoe nu verder?

Als algemeen beeld kwam naar voren dat de ondernemers behoefte hebben aan een platform/een aanspreekpunt die kan helpen bij het opbouwen van een netwerk (partijen bij elkaar brengt) en kennisuitwisseling (over de markt, over logistiek en over ICT). Die handschoen werd ter plekke nog door niemand opgepakt.

Met medewerking van: Landbouw Economisch Instituut (WUR), provincie Zuid-Holland en Netwerk Platteland.